

Boekbesprekingen

A. Andlin-Sobocki. *Gingival recession, keratinized and attached gingiva in anterior teeth of children*. 87 bl. Umea University Odontological Dissertations. Abstract no. 46. Zweden: Department of Orthodontics, University of Umea, 1993. Academisch proefschrift. ISBN 917174 819 9.

In dit proefschrift wordt een aantal onderzoeken beschreven die betrekking hebben op de mucogingivale problematiek zoals die kan optreden bij kinderen met een wisselgebit. In een eerste studie verricht de auteur een longitudinaal onderzoek naar het verloop van gingivale recessies bij kinderen. De kinderen werden geselecteerd op basis van een lokale gingivarecessie bij de centrale onderincisieven. Uit de resultaten blijkt dat in de loop van drie jaar de mate van recessie geleidelijk minder werd. Slechts bij één van de 28 geselecteerde kinderen was dit niet het geval.

In een vervolgonderzoek vergelijkt de auteur twee groepen kinderen. Bij de ene groep was een aanwezige recessie spontaan verdwenen, terwijl dit bij de andere groep niet het geval was. Uit de analyse van de röntgen-schedelprofielfoto's blijkt dat het spontaan verdwijnen van de gingivarecessie samenhangt met een schedelgroei die het in de rij staan van de incisieven bevordert. Vervolgens werd bij een groot aantal kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar de breedte van de gingiva longitudinaal vervolgd. Uit de resultaten bleek dat in deze periode van twee jaar de breedte van de gingiva geleidelijk toenam.

Het doel van een vierde onderzoek was uit te zoeken of spontane tandverplaatsing in vestibulaire of linguale zin een effect heeft op de breedte van de gingiva. Uit de resultaten blijkt dat bij onderincisieven die zich spontaan naar linguaal verplaatsen, de breedte van de gingiva toeneemt, terwijl het omgekeerde gebeurt bij incisieven die zich naar vestibulair verplaatsen.

De algehele conclusie van dit proefschrift luidt dat gingivale recessies en smalle zones van gingivaal weefsel bij onderincisieven van kinderen in de groei geen reden zijn om direct chirurgisch in te grijpen. Veelal is een goede mondhygiëne-instructie voldoende om de mucogingivale problematiek spontaan te laten verdwijnen.

U. van der Velden, Amsterdam

W.G.M. Geraets. *Computer aided analysis of the radiographic trabecular pattern*. 117 bl., geïll. Amsterdam: Vrije Universiteit, 1994. Academisch proefschrift. ISBN 90 5383 345 5.

Het trabekelpatroon van een botstuk zoals afgebeeld op een röntgenfoto maakt veelal een warrige, ongestructureerde indruk. Hoewel bekend is dat het patroon onder invloed staat van de mechanische krachten die op het bot worden uitgeoefend, is nog relatief onbekend welke diagnostische waarde aan het trabekelpatroon kan worden ontleend. In dit proefschrift werd allereerst, met gebruikmaking van digitale technieken, nagegaan hoe het trabekelpatroon op een zo eenvoudig mogelijke wijze kan worden gekarakteriseerd door weglating (filtering) van beeldverstorende factoren. Het trabekelpatroon werd geoperationaliseerd door de geometrie, de ruimtelijke ordening van de trabekels, en door de oriëntatie, de globale richting van de botbalkjes. Een nieuwe methode om de oriëntatie van het trabekelpatroon te karakteriseren bleek een verbetering ten opzichte van de bestaande methode. Zowel de

geometrie als de oriëntatie kunnen dan voldoende reproduceerbaar worden gemeten.

In een aantal studies naar de diagnostische waarde werd vervolgens gezocht naar relaties tussen het trabekelpatroon en enkele typische botparameters. Bij onderzoek op röntgenfoto's van bot van vrouwen in de menopauze bleek het trabekelpatroon gerelateerd aan enkele in de tijd veranderende botparameters, vooral de mineraaldichtheid tijdens het begin van de menopauze. De trabekelpatronen van de heup bij personen met een heupfractuur blijken qua geometrie en oriëntatie te verschillen van trabekelpatronen van controlepersonen. Ook werd er een verschil vastgesteld tussen de trabekelpatronen van vrouwen en mannen.

Hoewel de auteur aangeeft dat zijn onderzoek nog onvoldoende bewijs levert om te stellen dat heupfracturen of andere botafwijkingen kunnen worden voorspeld of gediagnosticeerd op basis van een analyse van het trabekelpatroon, geven de resultaten een belangrijke aanzet tot verder onderzoek naar deze non-destructieve en relatief weinig belastende manier van botonderzoek. De relevantie van het onderzoek voor de tandheelkunde ligt voornamelijk op het terrein van de orale implantologie en de parodontologie. Hier kunnen trabekelpatronen, die veranderen als gevolg van wijziging van de mechanische belasting van het bot, met de beschreven methode worden gevolgd.

Het boek doet, in goed leesbaar Engels, verslag van een gedegen onderzoek en wordt aanbevolen aan tandartsen die geïnteresseerd zijn in digitale radiologie.

E.H. Verdonschot, Nijmegen

H. Dean Millard, D.K. Mason, red. *Perspectives on 1993 2nd world workshop on oral medicine. Continuing dental education*. 485 bl. Ann Arbor, Michigan: School of Dentistry, University of Michigan, 1995. Prijs \$ 69.00. ISBN 0 9645852 0 0.

Onlangs is de congresbundel verschenen van de tweede internationale bijeenkomst over oral medicine, gehouden in Chicago in 1993. Het bijna vijfhonderd pagina's tellende boek is tot stand gekomen onder redactie van H. Dean Millard en D.K. Mason en bevat een schat aan informatie voor diegenen die in dit vakgebied zijn geïnteresseerd.

Een bestelformulier voor dit boek is te verkrijgen bij: Prof.dr. I. van der Waal, VU ziekenhuis, Afdeling Mondziekten & Kaakchirurgie/Orale Pathologie, postbus 7057, 1007 MB Amsterdam.

J.E. Grasso, E.L. Miller. *Removable partial prosthodontics*. 3e druk. 430 bl., 500 afb. St. Louis: Mosby Year Book Inc., 1991. Prijs £ 48.50. ISBN 1 55664 182 6.

De derde editie van *Removable partial prosthodontics* is grotendeels identiek aan de eerste twee uitgaven, die twintig en tien jaar geleden zijn verschenen. Ook de literatuurlijst is ten opzichte van die van de eerste twee uitgaven nauwelijks aangepast en daardoor niet meer up to date. Vandaar misschien dat 'modernere' mogelijkheden zoals precisieverankeringen, adhesieve restauraties en implantaten ontbreken of slechts summier aan de orde komen.

Het is onduidelijk waarom de uitgever dit boek drie jaar na het verschijnen in de Verenigde Staten – waar er wellicht een

behoefte bestaat aan dit boek – alsnog in Nederland op de markt heeft gebracht. In Nederland zijn immers al goede boeken, waarvan sommige in de Nederlandse taal, over dit onderwerp voorhanden.

N.H.J. Creugers, Nijmegen

E.M. Bronkhorst. Modelling the Dutch dental health care system. A comprehensive system dynamic approach. 251 bl. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen, 1995. Academisch proefschrift. ISBN 90 9008165 8.

Dit proefschrift beoogt het opzetten van een simulatiemodel voor mensen die werkzaam zijn als beleidsmakers op het terrein van de tandheelkundige gezondheidszorg. Als subdoelen worden genoemd het testen van het model op nauwkeurigheid en het bepalen van de geschiktheid om relevante beleidsexperimenten uit te voeren. Het proefschrift is een bewerking van het in 1992 verschenen rapport *Toekomstscenario's Tandheelkunde* van de Stuurgroep Toekomstscenario's Gezondheidszorg. Voor de inhoud van dit proefschrift kan dan ook grotendeels naar dit rapport worden verwezen. Toegevoegd is een hoofdstuk waarin het model wordt getest op nauwkeurigheid.

Het model kent een aantal beperkingen. Zo worden wat pathologie betreft alleen cariës en parodontale afwijkingen inbegrepen. Hulp van tandarts-specialisten is buiten beschouwing gelaten. Het bleek niet mogelijk om de invloed van aanzienlijke veranderingen in de kosten van tandheelkundige zorg op de regelmaat van tandartsbezoek te valideren. Een belangrijk manco in beleidsmatige zin is ook dat risicogroepen, zoals laag opgeleiden, niet worden onderscheiden van andere groepen. Daardoor kan het model op belangrijke vragen naar de gevolgen van ingrepen in het stelsel geen antwoord geven. Inmiddels is zo'n ingrijpende stelselwijziging ingevoerd.

In het proefschrift worden enkele experimenten beschreven die zijn uitgevoerd om de beleidsrelevantie van het model te illustreren. Het experiment met een veranderd verzekeringssysteem is echter gebaseerd op het genoemde STG-rapport, waarin nog werd uitgegaan van een basisverzekering voor de gehele bevolking. De relevantie van de uitkomsten lijkt daardoor achterhaald.

Het proefschrift is vooral gericht op beleidsmakers in de tandheelkunde. Degenen die kennis hebben genomen van het STG-rapport zullen in dit proefschrift weinig nieuwe informatie aantreffen. Anderen kunnen inzicht verwerven in de mogelijkheden en onmogelijkheden om de tandheelkundige zorgverlening in een model te vatten.

J. den Dekker, Amsterdam

J. Willems, E. Woudstra, red. Handboek wetenschaps- en technologievoorlichting. 365 bl., geïll. Groningen: Martinus Nijhoff Uitgevers, 1993. Prijs f 75,00. ISBN 90 6890 467 1.

'Waarom dit boek?', vragen de eindredacteuren zich af. Het antwoord volgt direct, als zij aangeven hoe groot de kloof is tussen 'wetens' en 'niet-wetens' op het terrein van wetenschap, technologie en techniek. Voorlichting lijkt een manier om de afstand tussen deskundigen en het grote publiek te verkleinen. In dit boek wordt daartoe een poging gedaan. Vooral door het geven van overzichten op het enorme brede terrein van wetenschaps- en technologievoorlichting, van de aandachtsvelden en de media.

De hoofdstukken 1 t/m 4 vormen de inleiding. Interessante constatering die de lezer aan het denken zetten, vindt men in dit eerste deel voortdurend. In hoofdstuk 2 bijvoorbeeld: 'Om het publiek heet het allemaal begonnen te zijn, maar het belang van de ontvangers staat niet altijd voorop. Naast evenwichtige voorlichting en alerte journalistiek zien we ook uitingen die meer weg hebben van PR, reclame of propaganda.' In hoofdstuk 4 staan boeiende opmerkingen over de mythen van de communicatie. Vastgesteld wordt dat communicatie een 'container-begrip' is, waarmee in feite wordt verluierd dat er een ingewikkeld complex van betekenissen achter deze term schuil gaat.

In deel 2 komt het belangrijkste terrein van de wetenschaps- en technologievoorlichting aan de orde. Diverse auteurs, afkomstig uit industrie en overheid, universiteiten en TNO, laten hun licht schijnen over de ingewikkelde problematieken en tonen aan dat er veel meer aan de orde is dan het verstrekken van informatie over wetenschap en technologie alleen.

De communicatiekanalen komen aan de orde in deel 3. De min of meer klassieke media zoals folders, illustraties en TV, met hun sterke en zwakke kanten, worden uitgebreid besproken maar ook hun beperktheden worden breed uitgemeten. Ook nieuwe vormen van wetenschaps- en technologievoorlichting krijgen de aandacht. Kenmerkend is hier de toegenomen belangstelling voor het persoonlijk contact tussen voorlichters en hun publiek, het Science Centre dat bezoekers kan enthousiasmeren voor moeilijk te doorgronden vraagstukken en het publieke debat.

In de drie slothoofdstukken komen vragen aan de orde als 'Wat is objectiviteit?', 'Hoe ver gaat de verantwoordelijkheid van voorlichters?' en 'Wat is de waarde van het zogenoemde *methodisch wantrouwen*, de instelling die journalisten moeten hebben om de waarheid op het spoor te komen?'. Voorts wordt kort stilgestaan bij de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van de voorlichting.

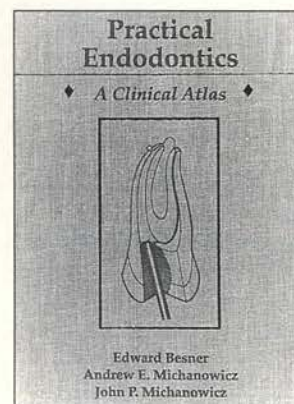
Of dit boek van praktische relevantie is voor de tandarts algemeen-practicus, is de vraag. Voor collega's die geïnteresseerd zijn in het fenomeen voorlichting en de veelvormigheid ervan, wordt een boeiend studiegebied aangeboord.

M.A.J. Eijkman, Wassenaar

E. Besner, A.E. Michanowicz, J.P. Michanowicz. Practical endodontics. A clinical atlas. 280 bl., 71 afb. St Louis: Mosby-Year Book Inc., 1994. Prijs £ 27.50. ISBN 0 8016 7798 X.

In het voorwoord van *Practical endodontics* zeggen de auteurs een handleiding voor de tandarts algemeen-practicus te bieden, een onmisbare hulp voor de student bij het bepalen van de juiste therapie en een naslagwerk voor de andere tandheelkundige gezondheidsmedewerkers. 'Het boek is een samenvatting van alle praktijkervaringen van de auteurs, zodat de resultaten van de beschreven technieken en behandelingen betrouwbaar en voorspelbaar zijn.' Een dergelijke inleiding wekt hooggespannen verwachtingen, die de auteurs, naar de mening van de recensent, slechts ten dele waarmaken.

De inhoudsopgave leert dat de auteurs een gebruikelijke indeling voor hun boek volgen: aan de orde komen de dia-

gnose van endodontisch gerelateerde aandoeningen, het endodontische instrumentarium en hoe dit te steriliseren, de standaard-wortelkanaalbehandeling, de vulmethoden, het restaureren van endodontisch behandelde gebitselementen, endodontische complicaties, de chirurgische en niet-chirurgische (her)behandelingen en traumata. Er bestaat helaas veel overlap in de diverse hoofdstukken. Bovendien sluiten de illustraties niet altijd goed aan bij de tekst.

Het is jammer dat in het hoofdstuk over het endodontische instrumentarium niet wordt ingegaan op de mechanische, sonore en ultrasone apparatuur om het wortelkanaal te prepareren en te spoelen of te vullen. Wat de standaard-wortelkanaalbehandeling betreft, zijn de auteurs voorstanders van de step-back preparatietechniek, waarbij deze, te oordelen naar het summiere aantal tekeningen, via een onnodig arbeidsintensief aandoende manier resulteert in extreem wijd geprepareerde wortelkanalen.

Al met al is dit boek mijns inziens te veel gebaseerd op persoonlijke handelwijzen en overtuigingen om het te kunnen aanbevelen als studieboek of naslagwerk voor student of tandarts.

W.L. Willemsen, Arnhem

M.L. Darby, red. *Mosby's comprehensive review of dental hygiene*. 3e druk. 800 bl., 275 afb. St. Louis: Mosby Year Book, 1994. Prijs £ 32.00. ISBN 0 8016 7965 6.

Met een zekere regelmaat wordt *Mosby's comprehensive review of dental hygiene* herzien en opnieuw uitgegeven. Dit is nodig, omdat dit boek dient als voorbereiding op de landelijke examens in de Verenigde Staten, the National Boards, of voor de examens per staat, the State Boards. Enkele staten echter, zoals Californië, hebben hun eigen, zwaardere examens en erkennen de National Boards niet.

De derde druk heeft een zelfde opzet als de vorige uitgave. In ieder hoofdstuk wordt een compacte beschrijving gegeven van het onderwerp, gevolgd door een aantal vierkeuzen-vragen. De vragen worden beantwoord met uitleg. Ook de behandelde onderwerpen zijn identiek aan die van de vorige druk. De tekst is hier en daar uitgebreid. De vragen zijn in aantal toegenomen en inhoudelijk aan de moderne tandheelkundige inzichten aangepast. Hetzelfde geldt voor de geraadpleegde literatuur.

Het boek is een goede voorbereiding voor mondhygiënist die in de Verenigde Staten of Canada willen gaan werken en daar de examens moeten afleggen. Een goede beheersing van het Engels is voor de bestudering van de tekst een voorwaarde.

M. Hovius, Amsterdam

H.H. Tan, P.A. Adriaens, H. van Beek, et al, red. *De tandheelkundige praktijk: een succesvolle onderneming*. 262 bl. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1994. Prijs f 69,50. ISBN 90 313 1850 7.

Waarschijnlijk heeft iedere tandarts algemeen-practicus de wens van zijn praktijk een plezierige werkplek te creëren, een prettige werkomgeving die zowel in materiële als immateriële zin voldoening geeft. Bij het lezen van dit boek wordt duidelijk dat zo'n werkplek niet vanzelf ontstaat, maar moet worden gemaakt. Daarvoor is een scala aan activiteiten nodig, die in dit boek op een gesystematiseerde manier aan de orde komen.

Soms lijkt het beschrevene overbodig, zoals de stelling dat

het voortbestaan van de praktijk wordt bedreigd indien het niet het gehele boekjaar mogelijk is aan de financiële verplichtingen te voldoen (bl. 218). Daarop volgt dan het advies om een liquiditeitsplanning per maand te maken en deze te vergelijken met de werkelijke in- en uitstroom van financiële middelen. Een ander voorbeeld is de in het voorwoord van het boek genoemde klacht van veel tandartsen over problemen met of in verband met personeel. Een hoofdstuk over effectief personeelsbeleid wordt daar 'geen luxe' genoemd, gezien de hoge loonkosten en de negatieve invloed op de sfeer bij een conflict met personeelsleden. Wanneer het boek dan meldt (bl. 170) dat het terugdraaien van (salaris-)regelingen moeilijker is dan het uitbreiden ervan ('verkreten rechten'), wordt wel heel bondig de kern van veel problemen aangestipt.

De gegeven voorbeelden illustreren een probleem bij het lezen van dit boek. Onderwerpen waarmee de lezer vertrouwd is, worden als te langdradig gezien, terwijl het minder bekende als zo beknopt beschreven wordt ervaren dat het niet zonder externe hulp (bijvoorbeeld van het Bureau van de NMT) in de praktijk kan worden geïmplementeerd. Het boek is dus vooral geschikt als overzicht van onderwerpen waarover de zelfstandige tandarts-ondernemer kennis heeft of zou moeten hebben. Het is in mijn ogen geen handboek voor de doe-het-zelver.

Er moet nog worden vermeld dat de inhoud van het boek eerder werd gepubliceerd als deel D ('praktijkorganisatie') van het losbladige *Handboek voor de tandheelkundige praktijk*.

A.S.H. Duinkerke, Elst

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader in een van de volgende afleveringen worden besproken.

1. J.S. Greenspan, D. Greenspan. Oral manifestations of HIV infection. Proceedings of the second international workshop on the oral manifestations of HIV infection, January 31 - February 3, 1993, San Francisco, California. 381 bl., 60 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1995. Prijs £ 49.00. ISBN 0 86715 286 9.
2. M.J. Campbell, D. Machin. Medical statistics. A commonsense approach. 2e druk. 189 bl. Chichester: John Wiley & Sons, 1993. Prijs £ 15.95. ISBN 0 471 93764 9.
3. R.J.M. Gray, S.J. Davies, A.A. Quayle. Temporomandibular disorders: a clinical approach. 84 bl. Londen: British Dental Association, 1995. Prijs £ 20.00. ISBN 0 904588 440.
4. J.Th. Lambrecht. 3-D Modeling technology in oral and maxillofacial surgery. 145 bl., 288 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs \$ 140.00. ISBN 0 86715 287 7.
5. H. Stockfisch. The principles and practice of dentofacial orthopaedics. 527 bl., geïll. Londen: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 75.00. ISBN 1 85097 029 7.
6. M. Norton. Dental implants. A guide for the general practitioner. 148 bl., 135 afb. Londen: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 45.00. ISBN 1 85097 037 8.
7. L.J. Miserendino, R.M. Pick, red. Lasers in dentistry. 341 bl., 349 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 72.00. ISBN 0 86715 282 6.